

SKUP 2001 – 24

Prosjekt: Obduksjonsskandalen
Medarbeider: Jorunn Stølan
Publikasjon: VG
Publisert: Mars – juli 2001
Medium: Avis
Tema: Helsevesen

OBDUKSJONS- SKANDALEN

En **VG**-sak
Jorunn Stølan

Journalist: Jorunn Stølan

Prosjekt: Obduksjonsskandalen

Publikasjon: Verdens Gang

Publisert: 20.- mars – 1. juli 2001

Adresse: Verdens Gang, Postboks 1185 sentrum, 0107 OSLO

Telefon: 22 000 000

Innledning

Egentlig var det en artikkel av kollega Harald Berg Sævereid på utenriksavdelingen som indirekte utløste sakene om obduksjonsskandalen. Fra Storbritannia skrev han om det norsk/engelske ekteparet som oppdaget at organene til datteren deres var fjernet, og ikke lagt tilbake etter obduksjon på Rikshospitalet. Aimee (6 mnd.) omkom i en trafikkulykke i Norge syv år tidligere.

Bakteppet for saken var opprullingen av organskandalen i England. Der gikk helsemyndighetene ut og gransket obduksjonsvirksomheten etter avsløringer ved barnesykehuset Alder Hey. I en årrekke hadde patologer ved dette sykehuset fjernet organer fra døde barn uten foreldrenes samtykke og viten.

Da Rikshospitalet kommenterte saken om lille Aimee, sa professor i patologi Torleiv Ole Rognum at sykehuset fulgte prosedyrene de hadde for syv år siden. Han fortalte samtidig at praksisen idag er en annen. Den ble endret blant annet av følelsesmessige grunner. Dermed la Rognum tilsynelatende ballen død.

Uken etter at saken om Aimee sto på trykk, fikk jeg et par interessante tips fra kilder i helsevesenet om at alt likevel ikke var som det skulle på norske obduksjonsavdelinger. Tipsene gikk ut på at flere avdelinger for patologi ved store norske sykehus helt fram til i dag hadde fjernet organer fra avdøde i forbindelse med obduksjoner.

Sentral problemstilling

Den sentrale problemstillingen da jeg begynte arbeidet med obduksjonsskandalen, var om organer fortsatt ble fjernet fra avdøde uten de pårørendes vitende og samtykke – også i Norge.

Problemstillingen ble raskt utvidet med nok t spørsmål: Visste Statens Helsetilsyn om at organene ble fjernet, og hadde de latt den uverdige praksisen fortsette med vitende og vilje?

Redegjørelse for arbeidet

Så begynte arbeidet for å skaffe dokumentasjon. For ingen av kildene jeg hadde snakket med, var villige til , eller i posisjon til, å stå fram og bekrefte fjerningen av organer.

Fra en kilde fikk jeg vite at det i 1999, i forbindelse med avsløringene i Storbritannia, hadde gått en henvendelse fra en norsk patolog til Helsetilsynet. Vedkommende hadde vært sterkt kritisk til den omfattende fjerningen av organer, og måten de ble behandlet og destruert på etter fjerningen. Men ingen jeg snakket med, husket navnet på denne personen. Bare at han var ansatt ved Ullevål sykehus.

Jeg forsto at brevet som patologen hadde skrevet, var essensielt for saken. Det var viktig både som dokumentasjon på hvordan praksis var, og for å finne ut om Statens Helsetilsyn hadde forsømt seg.

Derfor begynte jeg straks jakten på den ukjente patologen. Et av problemene mine var at jeg ikke kunne ringe avdeling for patologi på Ullevål og fortelle hva ærendet mitt var. Der kunne jeg risikere å møte feil person, som var interessert i å legge fullstendig lokk på saken, og sette i gang dekkoperasjoner. Slike mekanismer er svært sterke i helsevesenet, noe jeg kjenner til etter mange år som helsejournalist.

I stedet ringte jeg til sentralbordet på Ullevål og sa jeg var på jakt etter en mannlig patolog, men ikke for mitt bare liv kunne huske navnet hans. Jeg fikk den hyggelige damen på sentralbordet til å lese opp navnet på alle de mannlige patologene som jobber der, og noterte alle ned på blokken. Deretter snakket jeg igjen med kilden min. Han mente det ringte en aldri så liten bjelle ved navnet Jan Mæhlen, professor i patologi. Det viste seg å være riktig.

Derfra ble alt enklere. Jan Mæhlen og sykehusprest Magne Stendahl hadde skrevet et brev til sykehusledelsen ved Ullevål der de beskrev obduksjonsvirksomheten, og fortalte at de følte ubehag ved måten den foregikk på. De ønsket å bringe den innenfor mer etisk forsvarlige rammer. Men kunne fortelle at brevet foreløpig ikke hadde resultert i endringer av praksis.

Mæhlen bekreftet at han hadde vært i kontakt med Helsetilsynet i desember 1999, og at det der ble laget et notat om saken. Dermed fikk jeg bekreftet at Helsetilsynet visste om virksomheten. Men at de hadde unnlatt å gjøre noe. Mæhlen fortalte også at praksisen var den samme ved alle de store Regions- og Universitetssykehusene, noe jeg satt med opplysninger om fra flere hold.

Saken rullet videre. To caser ble hentet fram. Begge kvinnene hadde mistet barn som var blitt obdusert av sykehus uten at de pårørende på forhånd var blitt spurt. Den ene hadde selv tatt kontakt med VG da organskandalen i Storbritannia ble rullet opp. Den andre fant jeg fram til gjennom pasientombudet i Vestfold.

Etter at den første saken om organskandalen hadde stått på trykk sammen med de to casene, ringte en rekke pårørende til VG for å fortelle at de hadde opplevd noe lignende: Da deres nærmeste døde, hadde sykehusene fjernet organer fra de avdøde uten familiens samtykke og vitende. Flere hadde prøvd å gå videre med saken, men hadde fått beskjed om at det var ikke mulig: Loven var slik.

Nå visste vi at praksisen var slik ved de store universitetssykehusene. Men ellers vi ikke hvor utbredt den var. Jeg diskuterte saken med Helje Solberg, leder for samfunnsavdelingen i VG, og min sjef. Helje var hele tiden med som pådriver og støtte under arbeidet med saken. Hun mente vi selv måtte ringe rundt til alle de 19 sykehusene som har obduksjonsavdelinger. Og det gjorde vi – jeg og to andre journalister, Christian Lura og Gyri Aure.

Vi fant ut at de aller fleste obduksjonsavdelinger hadde fjernet organer fra avdøde inntil helt nylig – uten å legge dem tilbake. Flere oppga at praksisen opphørte samme dag som VG hadde første oppslag om saken. Da begynte de å legge tilbake de organene det er mulig å legge tilbake. Noen oppga at de stanset praksisen etter artikkelen om Aimee, andre etter de første artiklene jeg skrev.

Konsekvenser

Nå stilte flere politikere spørsmål både ved loven og obduksjonspraksisen på norske sykehus. Som følge av oppslagene i VG, ble det tilføyd en egen bestemmelse i obduksjonsloven om at obduksjoner skal skje på en etisk forsvarlig måte, med respekt for de avdøde. Et forslag om å innhente samtykke til obduksjoner fra de pårørende, ble nedstemt av stortingsflertallet.

Helsedirektøren nedsatte et utvalg som skal se på obduksjonspraksisen, og eventuelt komme med forslag til nye retningslinjer. Dette arbeidet pågår fortsatt når denne rapporten skrives.

Tidsbruk

Jeg arbeidet mest alene med obduksjonsskandalen. Men i den mest intense fasen fikk jeg hjelp fra flere andre journalister på avdelingen til å innhente kommentarer, ringe rundt til sykehusene og så videre. Jeg fikk dessuten uvurderlig hjelp, og mange ”spark bak” av sjefen min Helje, når jeg ikke lenger så skogen for de berømmelige trærne.

Storparten av arbeidet med saken foregikk innenfor vanlig arbeidstid. Men en del fritid gikk også med – særlig i den mest intense fasen.

Kilder

Å jobbe med avsløringer innenfor norsk helsevesen er komplisert. Muntlige kilder er ofte livredde for å bli eksponert og avslørt som "tystere" overfor kolleger og sjefer. For dem kan det ganske enkelt bety slutten på en karriere i helsevesenet. Dette er en utfordring for helsejournalister generelt, og det var en spesiell utfordring for meg og kollegene mine i denne følsomme saken.

Skriftlige kilder ble derfor svært viktige, som supplement til de muntlige, anonyme kildene jeg hadde. Først og fremst var det brevet fra patolog Jan Mæhlen og sykehusprest Magne Stendahl, som førte til et gjennombrudd i saken. Dette var en dokumentasjon på det som foregikk.

I tillegg visste jeg at det lå et notat om saken et sted i arkivet i Statens Helsetilsyn. Egentlig var dette et internt arbeidsdokument, som kan unntas fra offentlighet, men jeg fikk det likevel til slutt.

Obduksjonsloven med forskrifter og rundskriv var også viktige arbeidsdokumenter for meg.

I tillegg fant jeg en rekke artikler og opplysninger på internett om avsløringene i Storbritannia og Australia. BBC News var et av nyhetsbyråene som hadde mye stoff om dette liggende på nettet. De store medisinske tidsskriftene hadde også noe i sine arkiver.

Men for at obduksjonsskandalen skulle bli et produkt vi kunne trykke, var selve kombinasjonen av alle disse kildene nødvendig: Åpne og anonyme, muntlige og skriftlige. Til sammen tegnet de et rystende bilde av obduksjonsvirksomheten i Norge, som til tross for avsløringer i pressen på 1980-tallet hadde fortsatt sin fordekte virksomhet.

Annet

Ellers tror jeg min lange erfaring fra helsejournalistikk var til stor hjelp i denne saken. Med årene er jeg blitt mer og mer skeptisk til de sannhetene autoritetene i helsevesenet presenterer. Jeg har lært meg at det ikke er så dumt å tro det verste inntil det motsatte er bevist.

Oslo 2002-01-04

Jorunn Stølan